

Anthony Kenny: *Stručné dějiny západní filosofie*

Volvox Globator, Praha 2000, 515 s

Vydání překladu Kennyho *A Brief History of Western Philosophy* (1998) by bylo třeba uvítat, protože by doplnil v českém prostředí dominující Storigovy *Malé dějiny filozofie*, psané v tradici kontinentální filozofie s důrazem na německé myslitele, především na Kanta. Českému čtenáři by se tak dostal do rukou pohled na filozofii z druhé, tj. z anglosaské analytické strany, kde je Anthony Kenny uznávanou autoritou. Obzvláště jeho zasvěcený výklad středověké filozofie je poučný, vzpomeňme na Kennyho monografii o Akvinském, ve dvacátém století se však věnuje pouze Russellovi, Fregemu a poslední oddíl patří Wittgensteinovi. V předmluvě, která však v českém vydání schází, to vysvětluje svým převážně scholasticko-analytickým filozofickým vzděláním. Přesto kniha působí uceleným dojmem, a její věcný a jasný způsob výkladu z ní činí ideální úvod do filozofie.

Ovšem podmiňovací způsob v úvodních větách není použit náhodně, neboť *Stručné dějiny západní filozofie* od překladatelů P. Šourka, D. Kostomitsopoulose a M. Pokorného se vhodným doplněním Storiga nestanou.

Důvodů je celá řada. Začneme způsobem, jakým recenzovaný překlad *Dějin filozofie* s dějinami nakládá. Překladatelé nepochopili autorovu ironii, když vyplenění Konstantinopole 4. křížovou výpravou roku 1204 nazývá výdobytkem a jednoznačné anglické „sack“ (plenění, drancování) překládají naprosto opačně jako „ubrání“ (str. 195). Na téže straně a v téže století svolává „imperátorský reformační papež Innocent III. luteránský (!) koncil“. Záměna „lateránský“ v „luteránský“ porušuje pravidla historické posloupnosti a navozuje představu předváděvého preláta, který tři století dříve anticipuje vystoupení Reformátora a církve na něj připravuje. Změna artistické fakulty na fakultu umění (str. 196 – faculty of Arts) už ani nepřekvapí, stejně jako degradace svatého (saintly) krále Ludvíka IX na „pobožného“ (str. 196).

Jména historických osob a míst vůbec jsou zdrojem nemilých nedorozumění. Filip Sličný se v překladu objeví s přídomkem Spravedlivý (293), neboť anglické „the Fair“ navodilo překladatelům představu „fair-play“, tedy „spravedlivé hry“, zatímco starší význam slova „fair“ je „pěkný, sličný“, jak si jistě vzpomene každý, kdo viděl muzikál „My Fair Lady“. Alžběta Falcká, Descartova korespondentka, se objevuje s přídomkem „Palatinská“ (str. 287), který ji mylně lokalizuje někam do města nad Tiberou. Důvod je prostý, anglicky se Falc řekne „Palatináte“, což překladatelům uniklo. Podobně Marsilius z Padue (str. 236) je vlastně z Padovy, arcibiskup „Mainzu“ (str. 324) je z Mohuče, a věvodové jsou z Brunšviku a ne z Brunswicku (324), církevní koncil se konal v Tridentu a ne v Trentu (260), Schopenhauer se narodil v Gdaňsku, ne v Danzigu (421). U středověkých jmen doporučuji počesťovat, zbavíme se tak dojmů,

že všichni vzdělanci Evropy byli vlastně Angličani: Jakub z Benátek (str. 200) namísto Jamese, Jiljí Římský místo Gilese (235).

Počesťování by mělo být konzistentní. Jindřich VIII. z hlavní věty nemůže být ve vedlejší větě Henry, Fridrich Veliký (354) by se neměl objevit jako Friedrich (356), a Charles (293) jako Karel (300). Problém je, bohužel, i se jmény filozofů. Najdeme zde nový tvar Berkley (záložka) kromě obvyklého Berkeley, Sokrata (432) doprovází Sókratés (430) a Abrahama Abrahám (430). Vedle genitivu Lockea (343) se objevuje i tvar Locka (347), malebranche se krčí na straně 514.

Velká písmena jsou v knize zdrojem zábavy. Setkáme se s Lutherány (260) i s Lutheránskými vojsky katolického císaře (259). Všichni svatí, a ve středověké filozofii je jich požehnaně, začínají velkým s: Svatý Augustín (442), Svatý Pavel a Svatý Lukáš (137), Svatý Dominik a Svatý František (198), Svatý Tomáš Akvinský (203) atd. atd., až má čtenář dojem, že v ruce drží průvodce po karibském souostroví. Čeština totiž rozlišuje mezi svatou Helenou a Svatou Helenou: první byla matka císaře Konstantina a na druhé zemřel Napoleon. Co překladatelé přidali na svatých, ubrali zase jinde. Teologická diskuze je podepřena odkazy „z písma“ (209). Otec a Syn (152) se volně prolínají s otcem, synem (151) a Duchem svatým (152) při výkladu toho, „čemu se začalo říkat trojice“ (152). Zatímco u Svatých jde o zřejmé anglisty, u teologických termínů je třeba připsat iniciativu překladatelům, neboť originál vždy mluví o „Father, Son and Holy Ghost, Trinity“.

Termíny vztahující se ke křesťanství a liturgice se překladatelům staly minovým polem. K základnímu křesťanskému úkonu při mši dojde podle nich „po zasvěcení“ (209) místo proměňování (consecration), oddanost eucharistii je vyjádřena v novém svátku „v Corpus Christi“ (209) namísto svátku Božího těla, jednou ze sedmi svátostí jsou „svatá příkázání“ (195), ve skutečnosti je to však kněžské svěcení atd. Za symptomatické je třeba chápat následující dvouvěti: „Tento vzorec chování (!) byl nyní ustaven katolickým křesťanstvem sedmi svátostí (!) oficiálních ceremonií, jež označují (!) hlavní události a posluhují (!) duchovním potřebám životů věřících od dělohy (!) po hrob. Křest v útlém věku, biřmování v dětství, manželství a svatá příkázání (!) pro inauguraci (!) do světského nebo klerikálního (!) povolání, pokání a díkyvdání (!) pro očistění a nakrmení (!) duše, přičemž díkyvdání mělo ukonejšit (!) nemocné a zmírající (!).“ (195-6)

Moje verze této v originále jediné věty: „V katolickém křesťanstvu byl ustaven soubor sedmi svátostí, oficiálních ceremonií, které doprovázejí hlavní události života věřících od kolébky po hrob a slouží jejich duchovním potřebám: křest v dětství, biřmování v útlém věku, manželství a kněžské svěcení při vstupu do světského nebo duchovního stavu, pokání a eucharistie pro očistu a nasycení duše, poslední pomazání jako útěcha nemocným a umírajícím.“

Porovnání těchto dvou verzí ukazuje, že překladatelé se až příliš úzkostlivě drží předlohy, což je českému textu na škodu. Spojení typu „je to tady, kde nacházíme...“ (334) (It is here that we find) a „to se jeví do definice vnášet kruhovitost...“ (345) (This appears to import a circularity in the definition) jsou svojí doslovností nečeská, mnohem přirozenější je „a právě zde nacházíme“ či „toto způsobuje kruh v definici.“ Překladatele také často zklamává jejich cit pro český slovosled: „Jeho argumenty proti

svobodné vůli byly nicméně užity jinými filozofy často po jeho smrti“ (346) namísto přirozenějšího „Nicméně po jeho smrti byly jeho argumenty proti svobodné vůli mnohokrát použity i jinými filozofy.“ Také interpunkce se překvapivě často řídí anglickými, nikoli českými, pravidly: „Po kongresu v Praze v roce 1929. vydal kruh manifest.“ (482) Tradiční začátečnickou chybou překladatelů jsou přivlastňovací zájmena, o Caesarovi se na str. 134 dovídáme, že „v obavě před útoky jeho domácích nepřátel vtrhl v roce 49 př. n. l. do Itálie“. Nepřátelé však byli Caesarovi, takže „svých“. Z desítek anglicismů lexikální povahy vybírám: „nediskriminující vzdělání“ (203) namísto vzdělání encyklopedického.

Necit k češtině vede k nadužívání přechodníků: „Pokud není absurdity v chápání něčeho stávajícího se nebo měnícího se, bez vůbec žádné příčiny, pak a fortiori není absurdity v chápání nějaké události jako dějící se bez příčiny....“ (344) Z Kennyho průzračně čirého textu se tak stává mystický traktát.

Ať už si o historiografické a jazykové úrovni recenzovaného překladu myslíme cokoli, chyby filozofické povahy by nás neměly o dějin filozofie nechat chladnými. Kantova první antinomie údajně zní: „Čas má počátek v čase a je také omezen v prostoru“ (380). Kant i Kenny zde však mluví o světě. Na straně 366 překlad tvrdí, že „Koperník odňal Slunci postavení uprostřed nebeské soustavy a přisoudil je Zemi“. Důvěřivý gymnazista musí mít při četbě této věty pocit, že mu všichni ve škole lžou. Po citátu z Augustina překlad dále tvrdí, že „teprve ve dvanáctém století se filozofové začnou znovu takto pečlivě zabývat tím, jak si děti osvojují jazyk“. (157) Kdo by však třeba u Abélarda hledal nějaké pojednání o dětech a jazyce, bude zklamán. Originál má na mysli průkopnické výzkumy N. Chomského ve století dvacátém. To, že „impressions“ u Huma jsou imprese a ne „dojmy“ (341), že „necessary connection“ je tamtéž „nutné spojení“ a ne „nutná spjitost“ (345) a že oproti „morální nutnosti“ klademe „nutnost přírodní“ a ne „přirozenou“ (345) by mělo být zřejmé každému absolventu katedry filozofie.

Hodnota překladu jako referenční knihy je zanedbatelná. Názvy filozofických děl jsou uváděny tu kurzívou, tu uvozovkami, někdy dokonce kurzívou i uvozovkami (126), „Pascal napsal knihu, The Providical Letters“ (316) (i v angličtině je to *Provincial Letters*, v češtině pak *Listy provinciáloví*) a Aristotelés knihu „se zavádějícím názvem The History of Animals“. (87) Jako třešnička na dortu se pak skví doslovný pokus o překlad první věty Traktátu „Svět je všechno, co je případem“ (479) namísto Fialova zavedeného „Svět je všechno, co fakticky je“.

Čtenáři, který za takového Dějiny filozofie zaplatil téměř pět set korun, může kniha sloužit jako sbírka humorný výroků typu: „Pruská vláda noviny pokládala za podvatné a uzavřela je. Nezaměstnaný a čerstvě ženatý Marx se s manželky Jenny přestěhoval do Paříže.“ (400) či „Alexandr se přesvědčoval, že je synem Dia.“ (138)

Jazyk překladu je, pokud se chceme vyhnout vulgarismům, katastrofální, a referenční hodnota knihy je silně omezena věcnými chybami či nesprávným překladem filozofických termínů. Co se redakční práce týká, těžko posuzovat něco, co neexistuje. Překvapuje jen odvaha, s níž se pan Vlastimil P. Fiala za knihu jako redaktor podepsal. Na str. 503-5 se nachází padesát poznámek překladatelů, v textu však chybí indexová

čísla, která by k nim odkazovala, a překvapený čtenář je tak objeví až po přečtení celé knihy, aniž by věděl, ke kterým místům v ní se vztahují.

Marek Tomeček

ZOMRELA JANA BALÁŽOVÁ

Čitateľom *Organonu F* so zármutkom oznamujeme, že po krátkej zákernej chorobe nás navždy opustila výkonná redaktorka nášho časopisu PhDr. Jana Balážová, CSc. Funkciu redaktorky vykonávala od počiatkov časopisu, o vznik ktorého sa významne zaslúžila získaním finančnej podpory na jeho vydávanie v prvom, najťažšom roku jeho existencie. Treba oceniť aj jej zásluhy pri propagácii a distribúcii časopisu. Hoci v ňom nikdy nepublikovala, svoju prácu vykonávala s nevšedným záujmom a pochopením pre rozvoj analytickej filozofie na Slovensku. *Organon F* v Janke Balážovej stráca obetavú pracovníčku, ktorá sa svojím podielom na jeho založení a svojou starostlivosťou o každodenný chod redakcie nezabudnuteľne vpísala do prvého desaťročia jeho života.

Česť jej pamiatke.

Redakcia